

ספר חומת הדת – למרן החפץ חיים זצ"ל

מאמר חיזוק הדת

מאמר א' – בו יבואר גדל החיוב לחזק את הדת מפני כבוד השם

אמרו חז"ל: 'כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו, שנאמר 'כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו וגו''. וכל הברואים שבעולם צריכים לתת כבוד לשמו וכדכתיב 'הבו לה' משפחות עמים הבו לה' כבוד ועוז', ונאמרו חז"ל על עגלון מלך מואב כשאמר לו אהוד 'דבר אלקים לי אליך', כתיב 'ויקם מעל הכסא', שבזכות זה זכה עגלון שיצאה ממנו רות המואביה. וכן על נבוכדנצר, שבזכות כמה פסיעות שרץ לכבוד הש"י בעת שהיה סופר אצל סנהריב, זכה אחר כך לכל הכבוד, עי"ש בגמרא. ובפרט העם אשר בחר ה' להלקו שנקראים אצלו בשם 'בנים', כדכתיב 'בנים אתם לה' אלקיכם', בודאי צריכים להודו לתת כבוד לשמו, והיינו לקבל עול מלכותו יתברך עלינו באמת, וללכת בדרכיו ולשמור חוקיו ומצותיו ומשפטיו, וכדכתיב 'את ה' האמרת היום להיות לך לאלקים, וללכת בדרכיו, ולשמור חוקיו ומצותיו ומשפטיו וגו', שזהו הכל בכלל כבוד השם – כאשר אנו מחבבים את דרכיו ומצותיו ומשפטיו ללכת בהם.

[והנה כאשר האדם נותן כבוד למלך הכבוד, הוא כבוד גדול גם לעצמו שזכה לתת כבוד לאלקי השמים ואלקי הארץ אשר הוא מלך הכבוד סלה. והנה כמה האדם שמח וטוב לב כאשר בא מלך לאיזה עיר והוא נבחר להיות ממקבלי פניו ולתת לו את כבודו הראוי לו, על אחת כמה וכמה צריך האדם להיות בשמחה עצומה כאשר זוכה לכבד את הבורא-עולמים אדון כל יצורי מעלה ומטה, ובפרט שזה הכבוד שנותן לו בחייו יזכר לו לעד ולנצח נצחים שזה האיש נתן כבוד לאלקי השמים, ויותן לו כבודו הראוי לו עבור זה וכדכתיב 'כי מכבדי אכבד':]

והנה הש"י שהוא מלך העולם, מכנים אנו אותו בתפלתנו בשם אב, וכדכתיב 'הלא הוא אביך קנך', ואם כן איך נוכל לחשות כאשר בעו"ה מתחלל כבודו יתברך מיום אל יום על ידי הפרת תורתו ומצותיו, הלא אילו היו פוגעים לאדם בכבוד אביו בפניו או אפילו רק בכבוד אחד מבניו, הלא לא היה מחשה, ולפידים יצאו מפיו על האיש המבזהו, ואיך נוכל לחשות בבזיון אדון-הכל יתברך מלך-עולמים אשר יצר נשמותינו והוא אבינו מעולם ועד עולם וכדכתיב 'אם אב אני איה כבודי וגו'?

ואני ידעתי כי יחשוב האדם, מה אני אוכל לעשות בזה, האם עוז בידי למחות במפירי-הדת האלו, הלא בודאי לא ישמעו לי כי הם פושעים ומורדים. **אכן באמת אין זו תשובה כלל**, שגם אנו אין כוונתנו לרפא את אלו המתים שכבר מתו ואין בהם לחלוחית של אמונה בתורה, אבל על כל פנים צריכים אנו לחזק את נפשות הנשואים החלושים שגם הם לא יחלו על ידי הסתה של מפירי-הדת. וזמנינו דומה לעת אשר שולטת ר"ל מחלת החוליר"ע בעולם, שהרפואה היא לשפשף את הגוף בכח לעורר את כח החיים אשר בקרבו ויחזור על ידי זה לבריאותו. והנה למי עושים רפואה זו? למי שיש בפנימיותו עדיין קצת כח החום, אבל מי שנתקרה לגמרי – מסתלקים תיכף ממנו והוא הולך לבית עולמו.

כך הוא הענין הזה, בעו"ה שולטת כעת רוח המינות והכפירה בעולם, ומי ששאב לתוכו את הרוח הרעה הזו לא תועיליהו כל תרופה, ועליו אמר שלמה המלך ע"ה 'כל באיה לא ישובון'. ואף מי יהיו עסקיננו? למי שלא שאב עדיין בתוכו את הרוח הרעה הזו, כי גם אותו צריך לחזק את נפשו הנדכאה מן האויר הרע, וכמאמר הרופאים הגדולים שבעת שהמגפה ר"ל גוברת בעולם, כל בני האדם חלושים מן האויר המקולקל וצריכים חיזוק:

והנה כתיב בקרא 'וירא כי אין איש, וישתומם כי אין סומך וגו', ונאמרו חז"ל על זה שרומזו על מה שנשבה ארון ה' בשדה פלשתים ולכסוף כבדה מאוד יד אלקים עליהם עד שהוכרחו לשלחו אל מקומו,

שאמר הקב"ה: אילו תרנגולת של אחד מכם היתה בורחת - כמה מבואות היה מחזר אחריה, וארון-בריתי בשדה פלשתים ואינם הוששים, 'זתושע לו זרועי וגו'.

ואף אנו נאמר בעניננו, אילו היה מתרחש איזה דָּבָר בעיר שעל ידי זה היה מתקלקל כל עסקו, כמה מצדקי היה עושה כדי להפריע הדבר ההוא. וכן בענין זה, כאשר אנו רואים בעו"ה שרבו המתפרצים להפריע דת קדשינו [שהיא חיי נפשינו לעד ולנצח נצחים] על ידי התפשטות ספרים-החיצוניים בכל עבר ופינה, חל החיוב על כל פנים עלינו לחזק דת-קדשינו בכל עיר ועיר על ידי הרבצת התורה, הן לבעלי בתים והן לנערים והן להמון, כאשר נבאר אי"ה לקמן. אבל כשאין אנו עושים כן, ואנו מחשים, מזה נראה שאין אנו הוששים לכבודו ה"ו, וכדי בזיון.

וכעין זה מצינו גבי מעשה דקרח, שרצתה השמש שלא לזרוח עד שיעשו דין בשביל בן עמרם, אמר הקב"ה: לכבודי לא מחיתם (כשהעכו"ם משתחוין לכם) ולכבוד בשר ודם מחיתם עי"ש. וכן לענין פילגש בגבעה, גם כן מצינו שהתרעם הקב"ה על מה שלכבודו לא מחו במעשה דפסל מיכה ובשביל בשר ודם נתקבצו לנקום, עיין בילקוט. מזה נראה בעליל שהקב"ה מקפיד על האדם על כל ענינים כיוצא באלו:

ויזכור האדם לפי מה שידוע לנו, שהקב"ה מתנהג עם האדם מדה במדה, ועל כן כאשר סוף כל סוף תבוא נפשו לפני כסא כבודו יתברך ויבקש שיכבדהו לפני פמליא של מעלה, מה יענה אם ישאלו אותו 'מדוע לא חששת על כבודי אשר לעיניך חיללו את כבודי ואת כבוד תורתך', [שאמרו 'מה בצע כי שמרנו משמרתו וכי הלכנו קדרונית מפני ה"ו], ומקרא מלא הוא 'כי מכבדי אכבד ובזוי יקלו':

וגם זאת ידע האדם, שכאשר הוא מוכיח לאחד ומזרזו לעשות כן דבר פלוני ופלוני שהוא דבר נאות ומחוייב לעשות כן, צריך על כל פנים בעצמו גם כן לעשות את הדבר הנאות הזה. והנה אנו מזרזים בכל יום אפילו לאומות-העולם ואומרים: 'הבו לה' משפחות עמים, הבו לה' כבוד ועוז וגו', 'חילו מלפניו כל הארץ, אף תכוון תכל כל תמונת', רוצה לומר דראוי בודאי שתתנו כבוד לשמו יתברך. ולפי זה כל שכן שבודאי ראוי ומחוייב לנו עם ישראל לתת כבוד לשמו תמיד, אבל ח"ו כשהאדם מעלים עין מזה, מה הוא צועק בכל יום לבני עם אחר שהם יתנו כבוד. וכבוד לה' נקרא - כשהאדם מחבב תורתו ומצותיו לעיני הכל, ומזרזם שגם הם יקיימו דבריו:

מאמר ב' - בו יבואר גודל החיוב לחזק את הדת מפני הערבות המוטלת עלינו

הנה ידוע שבעת שקבלנו התורה מאת ה', לא רק על עצמו בלבד קיבל כל אחד לקיים, כי אם כל מה שיהיה ביכולתו לחזק את קיום התורה אצל שאר בני ישראל - גם כן התחייב כל אחד, ונעשינו כולנו ערבים זה לזה, וכמו דכתיב 'הנפתרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת', וכמו שפירש"י שם דהיינו שנעשו ערבים זה לזה, ולכך הדין שכל אחד מישראל מוציא את חבירו בקיום המצות אף שיצא הוא כבר כגון קידוש ותקיעת-שופר וכדומה [וכמו שכתב הרא"ש בכרכות דף כ"ג], דאם יחסר לחבירו איזה מצוה כאילו חסר לו, וכן נמי שיפריש כל אחד את חבירו מאיסור לא-תעשה, דאם לא יפרישו מהאיסור במקום שיש ביכולתו, יענש גם הוא:

וזה הענין של קבלת הערבות, מלבד מה שקבלנו על עצמינו מלפנים בעת קבלת התורה, אנו שונים אותו גם כן בכל יום בעת שאנו מקבלים עלינו עול המצות [בפרשה שניה של ק"ש דכתיב בה 'זשמתם את דברי אלה על לבבכם וגו' וכמו שאחז"ל בכרכות י"ג ע"א] ואנו מפרטים אחר כך בכרכת אמת ויציב שהקבלה היא על עצמו ובניו ועל כל כלל ישראל, וזהו מה שאנו אומרים 'דבריו חיים וקיימים וכו', על אבותינו ועלינו על בנינו ועל דורותינו ועל כל דורות זרע ישראל עבדיך וכו' חק לא יעבור:

ועתה נתבונן בעצמינו, הלא ידוע שכשראובן ערב בעד שמעון על כמה מאות רובל, וכל שכן אם ערב בעדו על כמה אלפים, ורואה ששמעון רוצה לקחת איזה עסק, והוא מכיר מכבר את העסק ההוא

כי רע ומר הוא, שעל ידי זה יפסיד כל מעותיו, כמה מההשתדלות היה עושה ראובן למונעו מן העסק ההוא, בעבור ידיעתו והכרתו היטב שעל ידי זה יחזור כל החוב עליו.

וכן נמי בעניננו, צריך האדם לדעת, דאם יכול למנוע את חבירו מאיזה עון על ידי הוכחה וכדומה, או את אנשי עירו, והוא מתעצל מזה, יתפש לעתיד לבא באותו עון, וכמו שאמרו חז"ל: 'כל מי שיש בידו למחות באנשי ביתו ואינו מוחה נתפס על עון אנשי עירו, ואינו מוחה נתפס על עון אנשי עירו, לכל העולם כולו ואינו מוחה נתפס על כל העולם כולו'.

ואיתא בויקרא רבה, 'שה פזורה ישראל', מה דרכו של שה לוקה באחד מאיבריו וכולם מרגישים [ר"ל שדרך השה הוא שכל העדר מתחברים ביחד, וכששה אחת לוקה ברגליה וכדומה והיא עומדת, כולם יעמדו לפי שעה], אף ישראל – אחד חוטא וכולם נענשים.

והנה אנו רואים בעו"ה שקיום הדת מתמוטט מדי יום ויום, ואם לא נראה להזקה מי יודע מה יהיה יכול להולד ח"ו כעבור שנים, כי כל בית ישראל נמשלו לחרם, וכדכתיב [ישעי' ה' ז'] 'כי כרם ה' צבקות בית ישראל', וכשגדרה נפרצה מעט, אם לא נראה לתקנה, הפירצה הולכת ומתרחבת, ועל ידי זה יכלה כל החרם לבסוף, ואפילו אם לא יופקר במשך הזמן רק איסור אחד של תורה, גם כן רע ומר הוא, וכל שכן אם יגיע הדבר ח"ו לידי חייבי בריתות ומיתות בית דין, אוי ואבוי יהיה כי יפקוד הש"י העון על כולנו:

ואל יתפאר האדם בנפשו לומר כי ישיב לפני ה': 'לא היה בי כח למנוע אותם מן האיסורים'. אבל הלא ידוע מכמה פסוקים ומאמרי חז"ל כי חפצי שמים צריכים להחשב בעיני אדם על כל פנים כחפצי עצמו, ובחפצי עצמו ידוע שאפילו כשהעסק הולך בענין רע, אף על פי כן אינו מתייאש ממנו, ותמיד חושב עצות איך לשפרו, וגם שואל מאחרים הסוחרים הגדולים איזו עצה ותחבולה לזה, והקב"ה ממציא לו עצה, ומצוי הדבר שלבסוף מרויח מן העסק.

ואף בזה, אילו היה שקול בעיני האדם רצון הקב"ה כרצונו, היה מחפש עצות ותחבולות איך להקים הדת שלא תתמוטט, ובודאי היה הקב"ה ממציא לנו עצה וגם עזר גדול מאתו יתברך לזה. [וזהו שאמר הכתוב 'בכל דרכיך דעה וגו', רוצה לומר באותן הדרכים שהוא מתנהג בעניני עצמו – צריך להתנהג בעניני שמים]. אבל בעו"ה אין אנו עושים כן בעניני שמים, ותיכף כשהאדם רואה לפום רהיטא שאין לו עצה לזה, תיכף הוא מתייאש מזה ופותר עצמו מן הדין.

אבל לא בשביל שהוא פותר עצמו למטה יפטר למעלה. לך נא ראה מה שאמרו חז"ל (שבת דף נ"ה) על הפסוק 'זהותית תו על מצחות האנשים הנאנחים והנאנקים', דהיינו שהקב"ה צוה למלאך שירשום על הצדיקים תו, לרמוז תו של תחיה, ולבסוף כתיב שציוהו להתחיל העונש מאנשים הקדושים, כי מדת הדין עלתה לפניו לומר 'מה נשתנו אלו מאלו', וענה הקב"ה 'אלו צדיקים גמורים ואלו רשעים גמורים', ושאלה מדת הדין 'היה להם למחות', וענה הקב"ה 'גלוי לפני שלא יקבלום', ושאלה מדת הדין 'אם לפניך גלוי – לפניהם מי גלוי', מיד יצא הדין להיב את כולם:

ובמדרש איתא ששאלה מדת הדין, 'מי מהם נהרג עבורי, מי מהם נפצע מוחו עבורי'. מכל זה נוכל להתבונן עד כמה גדול החיוב על כל אחד מישראל לחפש עצות ותחבולות, ולהתרצות על כל פנים אף להתבזות, ואך למנוע עון ופשע מישראל:

ודע עוד, דמלבד שיש עליו חטא על שלא מיחה בחבירו, כי כל ישראל הם כאיש אחד, וחטא של חבירו פוגם גם בנשמתו, עוד יש עליו דין חמור לעתיד, כשחבירו החוטא נענש ומת בעונו, גם הוא ידרש על דמו, וכדאיתא בתנא דבי אליהו: 'כל מי שסיפק בידו למחות ולא מיחה ולהחזיר את ישראל למוטב ואינו מחזיר, כל הדמים הנשפכים בישראל אינם אלא על ידו, שנאמר 'זאתה בן אדם צופה נתתיך לבית ישראל, ושמעת מפי דבר והזהרת אותם ממני, באמרי לרשע מות תמות ולא הזהרתו וגו' הוא רשע בעונו ימות, ודמו מידך אבקש', עכ"ל, מכל זה יתבונן האיש הנלכך גודל החיוב בענין זה:

עד כאן הועתק מספר 'חומת הדת' למרן הח"ה זצ"ל